

<https://doi.org/10.31108/2.2023.4.30.3>
УДК 613.86-049.34.364

Людмила Карамушка
Оксана Креденцер
Кіра Терещенко

СУБ'ЄКТИВНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСВІТНЬОГО ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Карамушка Людмила, Креденцер Оксана, Терещенко Кіра. Суб'єктивне благополуччя освітнього персоналу в умовах війни.

Вступ. Війна є суттєвим загрозливим чинником зниження благополуччя персоналу освітніх організацій. Тому актуальним постає питання дослідження рівня суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій та чинників, що впливають на нього.

Мета. Дослідити рівень суб'єктивного благополуччя освітнього персоналу в умовах війни та його зв'язок з соціально-демографічними, організаційно-професійними характеристиками персоналу та територіальними характеристиками його перебування, пов'язаними із забезпеченням безпеки під час війни.

Методи. Методика «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» (The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB) (P. Pontin, M. Schwannauer, S. Tai & M. Kinderman, 2013; адаптація Л. Карамушки, К. Терещенко, О. Креденцер, 2022); анкета - паспортника.

Результати. Встановлено, що показник суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій в умовах війни є помірним. Серед компонентів суб'єктивного благополуччя показник «фізичного здоров'я та благополуччя» є нижчим порівняно з показниками «психологічного благополуччя» та «благополуччя в стосунках». Доведено наявність статистично значущого зв'язку між суб'єктивним благополуччям працівників освітніх організацій та їхніми соціально-демографічними характеристиками (вік, наявність дітей, сімейний стан, посада). Встановлено (на рівні статистичної тенденції), що підвищення посади освітнього персоналу підвищує вияви такого показника суб'єктивного благополуччя як «психологічне благополуччя».

Висновки. В цілому отримані дані свідчать про те, що соціально-демографічні чинники більше впливають на суб'єктивне благополуччя освітнього персоналу, ніж організаційно-професійні та територіальні чинники, які пов'язані із безпекою його перебування під час війни.

Ключові слова: суб'єктивне благополуччя, освітні організації, персонал освітніх організацій, війна.

Karamushka, Liudmyla, Kredentser, Oksana, Tereshchenko, Kira. Educational staff subjective well-being in war conditions.

Introduction. The war is a significant factor in reducing the well-being of the staff of educational organizations. Hence, the study of subjective well-being of the staff of educational organizations seems quite relevant.

Aim. To investigate the level of educational staff subjective well-being in war conditions and its relationship with staff's socio-demographic, organizational and professional characteristics as well as place of living.

Methods. The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB) (P. Pontin, M. Schwannauer, S. Tai & M. Kinderman, 2013; adaptation by L. Karamushka, K. Tereshchenko, O. Kredentser, 2022); passport questionnaire.

Results. Educational staff's subjective well-being was at a middle level (moderate). Among the subjective well-being components, "physical health and well-being" was lower than "psychological well-being" and "well-being in relationships". There was a statistically significant relationship between the educational staff subjective well-being and staff's socio-demographic characteristics (age, having children, marital status, position). The higher the educational staff's position, the higher was staff's "psychological well-being" indicator of subjective well-being (at the level of a trend).

Conclusions. The obtained data indicate that socio-demographic factors have a greater influence on the subjective well-being of educational staff than staff's organizational and professional factors and place of living during the war.

Key words: subjective well-being, educational organizations, staff of educational organizations, war.

Вступ. Аналіз літератури показує, що війна є суттєвим загрозливим чинником зниження благополуччя населення (Frey & Sagi-Schwartz, 2012; Ronen & Seeman, 2007; Kushnir, Melamed, Shemyakina & Plagnol, 1992; Morina & von Collani, 2006).

Проблема благополуччя в умовах війни привертає увагу й українських дослідників. Так, наприклад, Т.В. Данильченко (2020) вивчала особливості переживання особистісного благополуччя військовослужбовців, що проходили службу в зоні проведення антитерористичної операції. В.І. Осьодло (2017) дослідив залежність психологічного благополуччя ветеранів бойових дій від їхньої фізичної активності та занять спортом. Л.М. Коробка (2016) проаналізувала суб'єктивне благополуччя особи в контексті проблеми адаптації до умов і наслідків воєнного конфлікту. А.Б. Коваленко (2018) дослідила психологічне благополуччя особистості в умовах війни на основі порівняння населення Ізраїлю та України.

Особливої уваги дослідженню благополуччя у різних категорій населення приділено українськими психологами в умовах повномасштабної російсько-української війни (Данильченко, 2023; Мащак & Кучвара, 2023; Терещенко, 2023; Kostruba & Polischuk, 2022 та ін.). Зокрема, С.О. Мащак & Х.Б. Кучвара (2023) визначили, що рівень суб'єктивного благополуччя українців в умовах війни залежить від різноманітних аспектів ціннісно-мотиваційної сфери. Дослідниками виявлено, що українці, котрі мають високий рівень усвідомлення життя в умовах війни, є більш благополучними та щасливими, аніж ті, що в умовах війни не бачать сенсу життя та втратили мету. Окрім того, ними встановлено, що із суб'єктивним благополуччям українців в умовах війни найбільш тісно пов'язана їхня усвідомлена здатність керувати життям, вносити зміни у відповідності до ситуації, що склалася, власних бажань (Мащак & Кучвара, 2023).

Що стосується персоналу освітніх організацій, то, оскільки вони цілком включені в професійну діяльність в умовах війни, та, окрім того, їхня робота супроводжується високим рівнем відповідальності та напруженості, рівень їхнього благополуччя також може бути суттєво знижений. Це своєю чергою може стати суттєвою перешкодою у діяльності шкіл, адже благополуччя персоналу освітніх організацій є не лише життєво важливим показником вчителя, благополуччя персоналу школи корелює з ефективністю його діяльності в цілому та навчанням й благополуччям учнів (Acton & Glasgow, 2015; Collie, Shapka, Perry & Martin, 2016; Ebadijalal & Moradkhani, 2022 та ін.).

Отже, в умовах сьогодення досить актуальним постає питання дослідження рівня суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій та чинників, що впливають на нього.

Сьогодні існує багато підходів та концепцій щодо визначення благополуччя особистості. Зокрема, виділяють два основних підходи: гедоністичний (Bradburn, 1965; Diener, 2009 та ін.) та евдемоністичний (Ryff, 2014; Deci & Ryan, 2002 та ін.).

Представники *гедоністичного підходу* розглядають суб'єктивне благополуччя в контексті когнітивної та поведінкової психології як баланс позитивних та негативних емоцій особистості, її суб'єктивне відчуття щастя і задоволеність життям. Благополуччя в цій парадигмі визначається досягненням задоволення й униканням невдоволення. Важливо, що задоволення може бути не лише на фізичному рівні, а й на ментальному, тобто задоволення від особистісних досягнень людини (Bradburn, 1965; Diener, 2009; Waterman, Schwartz & Conti, 2008).

У межах гуманістичної та екзистенціальної традиції розглядається *евдемоністичний підхід*, який описує благополуччя як розвиток особистості, повноту її самореалізації, розкриття власного потенціалу, можливість людини визначити своє призначення відповідно до прагнень і можливостей, стати суб'єктом власного життя відповідно запитам її соціального оточення. У межах евдемоністичного підходу, благополуччя розглядається як багатофакторний конструкт, представлений у складних взаємозв'язках культурних і соціальних, психологічних і фізичних, економічних і духовних чинників (Deci & Ryan, 2002; Ryff, 2014 та ін.).

Наше дослідження базується на інтегративному підході М. Schwannauer, P. Kinderman, E. Pontin & S. Tai (2010). Автори, спираючись на дослідження J. Beddington et al. (2008), визначають суб'єктивне благополуччя як стан, «у якому людина здатна розвивати свій потенціал, продуктивно та творчо працювати, будувати міцні та позитивні відносини з іншими та робити внесок у своє співтовариство» (Schwannauer, Kinderman, Pontin & Tai, 2010:1). Дослідники підкреслюють, що необхідно відокремлювати поняття суб'єктивного благополуччя від об'єктивних чи зовнішніх факторів, які визначають добробут чи впливають на нього, таких як матеріальні (наприклад, житло) та фінансові (наприклад, дохід) фактори.

Незважаючи на високу актуальність дослідження суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій в умовах війни, аналіз літератури показав незначну кількість таких робіт. Вони досліджують лише окремі аспекти зазначеної проблеми: вплив копінг-стратегій на суб'єктивне благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій (Карамушка, 2023), зв'язок суб'єктивного благополуччя та професійної самоефективності персоналу освітніх організацій (Креденцер, 2023), толерантність до невизначеності та її зв'язок із психологічним здоров'ям й благополуччям (Терещенко & Івкін, 2023).

Окрім того, наші попередні дослідження показали, що діяльність освітніх організацій в умовах війни значно підвищує ризик негативного впливу її наслідків на ментальне здоров'я та відчуття благополуччя освітнього персоналу (Karamushka et al., 2022; Karamushka et al., 2023).

Отже, враховуючи актуальність проблеми та її недостатню розробку, нами було проведено емпіричне дослідження, **метою** якого є: дослідити рівень суб'єктивного благополуччя освітнього персоналу в умовах війни та його зв'язок з соціально-демографічними, організаційно-професійними характеристиками персоналу та територіальними характеристиками його перебування, пов'язаними із забезпеченням безпеки під час війни.

Завдання дослідження:

1. Визначити показники суб'єктивного благополуччя освітнього персоналу в умовах війни.
2. Проаналізувати зв'язок між рівнем благополуччя персоналу освітніх організацій в умовах війни та його соціально-демографічними характеристиками.
3. Дослідити зв'язок між рівнем благополуччя персоналу освітніх організацій в умовах війни та його організаційно-професійними характеристиками.
4. Проаналізувати зв'язок між рівнем благополуччя персоналу освітніх організацій в умовах війни і територіальними характеристиками його перебування, пов'язаними із забезпеченням безпеки під час війни.

Методика та організація дослідження. Дослідження було проведено за допомогою комплексу методик «Психічне здоров'я в умовах війни», який включав діагностичні методики, спрямовані на вивчення різних аспектів психічного здоров'я та благополуччя персоналу освітніх організацій. Опитування здійснювалось за допомогою Google Forms.

Для вивчення суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій використовувалась методика «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» (The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB) (P. Pontin, M. Schwannauer, S. Tai & M. Kinderman, 2013; адаптація Л. Карамушки, К. Терещенко, О. Креденцер, 2022), яка включала 24 запитання, що відносились до трьох субшкел («психологічне благополуччя»; «фізичне здоров'я та благополуччя»; «стосунки») (Pontin, Schwannauer, Tai & Kinderman, 2013; Карамушка, Терещенко & Креденцер, 2022). Окрім того, обраховувався загальний показник благополуччя. Для дослідження чинників, які впливають на суб'єктивне благополуччя, використовувалась авторська анкета-паспортичка.

Обробка результатів здійснювалась методами математичної статистики (описові статистики та кореляційний аналіз) за допомогою програми SPSS (22 версія). Дослідження проводилось в травні 2022 року.

Вибірка дослідження. У дослідженні взяли участь 112 працівників освітніх та наукових організацій переважно з м. Києва, м. Дніпра та Київської обл. Із них: 11,8% – чоловіки, 88,4% – жінки; 61,8% – одружених, 38,4% – неодружених. За віком опитані розподілились так: 37,6% – до 30 років, 18,8% – від 31 до 40 років, 20,5% – від 41 до 50 років, і 23,2% – понад 50 років. 43,8% опитаних не мали дітей, 26,8% мали одну дитину і 29,5% мали більше однієї дитини.

За освітою учасники дослідження були розподілені так: мали середню, середньо-спеціальну та незакінчену вищу освіту 13,4% опитаних, вищу освіту – 63,4%, мали науковий ступінь або навчались в аспірантурі (докторантурі) – 23,2%. За посадовим складом вибірка мала такий розподіл: 77,7% – працівники освітніх та наукових організацій; 22,3% – керівники освітніх та наукових організацій.

Переважна більшість опитуваних (65,2%) під час опитування відповіли, що знаходяться у своєму місті (селі), 22,3% переїхали у більш безпечне місце в межах України і 12,5% переїхали у більш безпечне місце за кордоном.

Результати дослідження та їх обговорення.

Спочатку проаналізуємо результати, що стосуються *першого завдання* дослідження, спрямованого на визначення показників суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій в умовах війни.

Дані, які представлено в табл. 1, свідчать про те, що загальний показник суб'єктивного благополуччя освітнього персоналу в умовах війни є помірним ($M = 3,53$, $SD = 0,66$).

Таблиця 1

Компоненти та загальний показник суб'єктивного благополуччя (описові статистики)

	Мінімум	Максимум	Середнє (M)	Стандартне відхилення (SD)
Психологічне благополуччя	1,33	5,00	3,65	0,73
Фізичне здоров'я та благополуччя	1,14	4,71	3,28	0,75
Стосунки	1,60	5,00	3,58	0,83
Загальний показник суб'єктивного благополуччя	1,63	4,79	3,53	0,66

Встановлено, що показник «психологічного благополуччя», як здатність особистості контролювати своє життя, відчувати оптимізм з приводу майбутнього, впевненість у своїх власних думках і переконаннях, рости і розвиватися як особистість (Pontin, M. Schwannauer, S. Tai & M. Kinderman, 2013), серед компонентів суб'єктивного благополуччя є найбільш вираженим ($M = 3,65$, $SD = 0,73$). Показник «стосунки», як комфортність у ставленні та спілкуванні з іншими людьми, наявність щасливих дружніх і особистих взаємин, здатність звернутись за допомогою до інших, задоволеність своїм сексуальним життям (Pontin P. Pontin, M. Schwannauer, S. Tai & M. Kinderman, 2013), є дещо нижчим ($M = 3,58$, $SD = 0,83$), ніж попередній показник.

Що стосується такого показника, як «фізичне здоров'я та благополуччя», який відображає задоволеність фізичним здоров'ям, якістю сну, здатність працювати та здійснювати свою повсякденну життєву активність, займатись спортом і відпочивати, відсутність депресії, тривоги (P. Pontin, M. Schwannauer, S. Tai & M. Kinderman, 2013), то цей показник є найменш вираженим ($M = 3,28$, $SD = 0,75$) порівняно з попередніми.

Отримані дані можна оцінити в двох площинах. З одного боку, можна *позитивно* оцінити те, що опитані мають високий рівень вираженості «психологічного благополуччя» та «благополуччя в стосунках», що свідчить, на наш погляд, про активну життєву позицію,

оптимізм персоналу освітніх та наукових організацій, здатність управляти своїм життям та налагоджувати ефективну соціальну взаємодію, і тут особливо важливо, що персонал цієї категорії працює з дітьми і значною мірою визначає перспективні напрямки розвитку нашого суспільства. З іншого боку, як *негативне*, можна оцінити те, що показник «фізичного здоров'я та благополуччя» є відносно низьким у персоналу освітніх організацій, що обумовлено великим стресовим навантаженням, негативними емоціями, переживаннями за своїми близькими, відсутністю нормального сну під час війни тощо. Тому ознайомлення персоналу з різними правилами самодопомоги та проведення тренінгових програм для подолання стресу, зниження тривожності, розвитку резильєнтності може позитивно впливати на його суб'єктивне благополуччя. Окремі підходи до вирішення цієї проблеми представлено в попередніх публікаціях авторів статті (Карамушка, 2022; Карамушка & Шевченко, 2022; Креденцер, Карамушка, Вальдшмідт & Клімов, 2022; Терещенко & Івкін, 2023), а також в публікаціях інших авторів (Журавльова & Гурлева, 2023; Кокун & Мельничук, 2023) та ін.

Далі представимо результати дослідження *другого завдання*, спрямованого на аналіз зв'язку між рівнем суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій в умовах війни та його соціально-демографічними характеристиками.

Аналіз отриманих даних (табл. 2) показав, що існує негативний статистично значущий кореляційний зв'язок між *віком* опитаних та всіма показниками суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій: «психологічним благополуччям» ($r=-0,202$; $p<0,05$), «фізичним здоров'ям та благополуччям» ($r=-0,390$; $p<0,001$), «стосунками» ($r=-0,235$; $p<0,05$), а також «загальним показником суб'єктивного благополуччя» ($r=-0,302$; $p<0,05$).

Таблиця 2

Зв'язок між рівнем вираженості компонентів і загального показника суб'єктивного благополуччя освітнього персоналу та його соціально-демографічними характеристиками (r)

Показники суб'єктивного благополуччя	Соціально-демографічні характеристики			
	Вік	Стать	Сімейний стан	Наявність дітей
Психологічне благополуччя	-0,202*	0,051	-0,091	-0,142
Фізичне здоров'я та благополуччя	-0,390***	0,013	-0,140	-0,293**
Стосунки	-0,235*	0,120	0,279**	-0,048
Загальний показник суб'єктивного благополуччя	-0,302**	0,064	-0,023	-0,188*

* $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$

Сутність виявленого зв'язку проявляється в тому, що з віком всі показники суб'єктивного благополуччя зменшуються, і що найбільш виражено це проявляється на рівні «фізичного здоров'я та благополуччя». Це може бути обумовлено насамперед тим, що з віком зменшуються показники фізичного здоров'я та фізичної активності, виникають хвороби, які негативно впливають на емоційний стан людини, обумовлюють виникнення негативних емоцій та зниження якості життя. У силу зменшення фізичної та психічної активності працівники можуть менше контролювати власне життя, проявляти до нього оптимістичне ставлення, реалізувати соціальні та сексуальні контакти. Це певною мірою співпадає з отриманими нами раніше даними щодо психічного здоров'я освітнього персоналу, котрі свідчать про те, що показники рефлексивно-особистісного та операційно-функціонального компонентів з віком знижуються (Карамушка, Креденцер, Терещенко, Лагодзінська, Івкін & Ковальчук, 2022).

Водночас в процесі дослідження виявлено, що існує позитивний статистично значущий кореляційний зв'язок між *сімейним станом* опитаних і таким показником суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій як «стосунки» ($r=0,279$; $p<0,01$) (табл. 2). Це знаходить відображення в тому, що одружені працівники мають вищі показники у цій сфері життєдіяльності порівняно з неодруженими. Це проявляється у більш вираженій комфортності у ставленні та спілкуванні з іншими людьми, наявності щасливих дружніх і особистих взаємин, здатності звернутись за допомогою до інших, задоволеності своїм сексуальним життям. Очевидно, досвід сімейного, подружнього життя, наповнений насиченими різноманітними стосунками, створює атмосферу комунікативної і соціальної захищеності, задоволеності спілкуванням в різноманітних векторах людського життя (власне сімейного, сексуального, неформального спілкування з друзями тощо).

У процесі дослідження також констатовано (табл. 2), що існує негативний статистично значущий кореляційний зв'язок між *наявністю у працівників освітніх організацій дітей* і такими показниками суб'єктивного благополуччя: «фізичне здоров'я та благополуччя» ($r=-0,293$; $p<0,01$) та «загальний показник суб'єктивного благополуччя» ($r=-0,188$; $p<0,05$). Це говорить про те, що у працівників, які мають дітей, рівень суб'єктивного благополуччя нижчий порівняно із працівниками, які не мають дітей. Очевидно, це можна пояснити тим, що виховання дітей, необхідність створення максимально можливих умов для їх навчання, соціалізації та розвитку вимагає від працівників достатньо багато зусиль, використання матеріальних та психологічних затрат, і це не завжди має очікуваний результат та не забезпечує позитивний зворотний зв'язок для батьків, що і позначається на певних показниках суб'єктивного благополуччя.

Водночас порівняння отриманих даних з результатами, які стосуються психічного здоров'я освітнього персоналу (Карамушка, Креденцер, Терещенко, Лагодзінська, Івкін & Ковальчук, 2022), свідчить про те, що зв'язку таких чинників, як сімейний стан та наявність дітей, з психічним здоров'ям не виявлено, що, ймовірно, свідчить про те, що суб'єктивне благополуччя є більш «чутливим» до впливу соціально-демографічних чинників порівняно із психологічним здоров'ям.

У процесі дослідження не виявлено впливу такого соціально-демографічного чинника як *стать* на вияви суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій (табл. 2).

Таблиця 3

Зв'язок між рівнем вираженості показників і загального показника суб'єктивного благополуччя освітнього персоналу та його організаційно-професійними характеристиками (r)

Показники суб'єктивного благополуччя	Організаційно-професійні характеристики	
	Освіта	Посада
Психологічне благополуччя	0,084	0,134*
Фізичне здоров'я та благополуччя	-0,089	0,025
Стосунки	-0,081	-0,039
Загальний показник суб'єктивного благополуччя	-0,005	0,072

* $p<0,2$

Тепер проаналізуємо результати виконання *третього завдання*, яке стосується з'ясування зв'язку між рівнем суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій в умовах війни та його організаційно-професійними характеристиками.

Встановлено, що на рівні статистичної тенденції ($r=-0,134$; $p<0,2$) існує зв'язок між посадою і таким компонентом суб'єктивного благополуччя освітнього персоналу як «психологічне благополуччя». Це проявляється в тому, що із *підвищенням посади* в освітніх

організаціях (від посади працівників до посади керівників) спостерігається підвищення такого показника суб'єктивного благополуччя як «психологічне благополуччя». Ймовірно, це можна пояснити тим, що підвищення посади в організації сприяє проявам активності працівників, як суб'єктів життєдіяльності, впевненості в своїх можливостях. Щодо інших складових суб'єктивного благополуччя, то вплив посади на них не зафіксовано. Також не виявлено впливу *освіти* на показники психічного здоров'я.

Отримані дані подібні до тих, які стосуються зв'язку організаційно-професійних характеристик з психічним здоров'ям освітнього персоналу (Карамушка, Креденцер, Терещенко, Лагодзінська, Івкін & Ковальчук, 2022). І тут можна говорити про те, що, як і в ситуації з психічним здоров'ям, вплив організаційно-професійних характеристик, порівняно із соціально-демографічними, є зовсім не вираженим. Цікавим тут також є і порівняння спрямованості впливу цього чинника на два феномени: у ситуації із психічним здоров'ям, підвищення в посаді персоналу освітніх організацій зменшує фрустрованість; у ситуації з суб'єктивним благополуччям підвищення в посаді приводить до покращення «психологічного благополуччя». Тобто в обох випадках підвищення в посаді обумовлює позитивні зміни.

Щодо результатів виконання **четвертого завдання** щодо з'ясування зв'язку між рівнем суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій в умовах війни та територіальними характеристиками, пов'язаними із забезпеченням безпеки під час війни (характеристиками місця проживання і рівнем безпеки під час війни), то тут статистично значущих зв'язків не виявлено. Це певною мірою руйнує існуючі наразі стереотипи про те, що «внутрішні» та «зовнішні» вимушені переселенці мають кращі показники психічного здоров'я та суб'єктивного благополуччя порівняно з тими особами, котрі залишилися в місті (селі) – в місцях постійного їхнього проживання.

Висновки.

1. У процесі дослідження виявлено, що показник суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій в умовах війни є помірним. Серед компонентів суб'єктивного благополуччя показник «фізичного здоров'я та благополуччя» є нижчим порівняно з показниками «психологічного благополуччя» та «благополуччя в стосунках».

2. Доведено наявність статистично значущого зв'язку між соціально-демографічними характеристиками працівників освітніх організацій та виявами їхнього суб'єктивного благополуччя: а) у працівників більш старшого віку рівень суб'єктивного благополуччя є нижчим, ніж у молодших за віком працівників, за всіма показниками («суб'єктивне благополуччя», «фізичне здоров'я та благополуччя», «стосунки» та «загальний показник суб'єктивного благополуччя»); б) у працівників, які мають дітей, рівень суб'єктивного благополуччя є нижчим порівняно з тими працівниками, які не мають дітей, за окремими показниками («фізичне здоров'я та благополуччя», «загальний показник суб'єктивного благополуччя»); в) у працівників, які є одруженими, рівень суб'єктивного благополуччя є вищим порівняно з тими працівниками, які є неодруженими, за такими показником суб'єктивного благополуччя як «стосунки».

3. Встановлено (на рівні статистичної тенденції), що підвищення посади освітнього персоналу підвищує вияви такого показника суб'єктивного благополуччя як «психологічне благополуччя».

4. В цілому отримані дані свідчать про те, що соціально-демографічні чинники більше впливають на суб'єктивне благополуччя освітнього персоналу, ніж організаційно-професійні та територіальні чинники, які пов'язані із безпекою його перебування під час війни.

До перспектив дослідження можна віднести розробку організаційно-психологічних умов забезпечення суб'єктивного благополуччя в освітніх організаціях під час війни (як складової діяльності «здорових організацій»).

Література

1. Данильченко, Т.В. (2020). Особливості особистісного благополуччя військовослужбовців, що перебували в зоні АТО. *Український психологічний журнал*, 2, 64-84. [https://doi.org/10.17721/upj.2020.2\(14\).3](https://doi.org/10.17721/upj.2020.2(14).3)
2. Данильченко, Т.В. (квітень 2023). Суб'єктивне благополуччя співробітників уВП та сізо під час воєнного стану. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціально-гуманітарних та поведінкових наук в умовах воєнного стану* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. В. Ф. Пузирний (Ред.). 145-149. Чернівці : Академія ДПтС.
3. Журавльова, Н.Ю., & Гурлева, Т.С. (2023). Додаткові прояви ПТСР як мішені впливу у контексті психологічної допомоги постраждалому від війни. *Вчені записки ТНУ. Серія: Психологія*. 34 (73), 190-196. http://www.psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/1_2023/31.pdf
4. Карамушка, Л.М. (2022). Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/730974/>
5. Карамушка, Л. (2023). Суб'єктивне благополуччя персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни: рівень вираженості та зв'язок з копінг-стратегіями. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 1(28), 17-25. <https://doi.org/10.31108/2.2023.1.28.2>
6. Карамушка, Л., Терещенко, К., & Креденцер, О. (2022). Адаптація на українській вибірці методик «The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)» та «Positive Mental Health Scale (PMH-scale)». *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 3-4(27), 85-94. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.8>
7. Карамушка, Л., Креденцер, О., Терещенко, К., Лагодзінська, В., Івкін, В., & Ковальчук, О.С. (2022). Особливості психічного здоров'я персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 1 (25), 62-74. <https://doi.org/10.31108/2.2022.1.25.7>
8. Карамушка, Л.М., & Шевченко, А.М. (2022). Забезпечення психологічного здоров'я менеджерів та педагогічних працівників освітніх організацій в умовах Нової української школи. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
9. Коваленко, А.Б. (2018). Особистість у вимірах війни: особливості психологічного благополуччя. *Особистість та її історія* : колективна монографія. Н. В. Чепелева, М. В. Папуча (Ред.). Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя.
10. Кокун, О.М., & Мельничук, Т.І. (2023). *Резилієнс-довідник* : практичний посібник. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/734632>
11. Коробка, Л.М. (2016). Суб'єктивне благополуччя особи в контексті проблеми адаптації до умов і наслідків воєнного конфлікту. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, факультет психології, 207-213.
12. Креденцер, О. (2023). Вплив самоефективності праці педагогічних працівників на їх суб'єктивне самопочуття в умовах війни. *Київський журнал сучасної психології та психотерапії*, 5 (1), 45-54. <https://doi.org/10.48020/mppj.2023.01.05>
13. Креденцер, О., Карамушка, Л., Вальдшмідт, Ф., & Клімов, С. (2022). Концепція проєкту «Соціально-психологічна підтримка українців в Німеччині». *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 3-4 (27), 6-25. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.1>
14. Машак, С.О., & Кучвара, Х.Б. (2023). Особливості суб'єктивного благополуччя українців в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, 6, 5-9. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.6.1>
15. Осьодло, В.І. (2017). Вплив спорту та фізичної активності на психологічне благополуччя ветеранів бойових дій: систематичний огляд. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (с. 279–281). НУОУ.
16. Терещенко, К., & Івкін, В. (2023). Толерантність до невизначеності та її зв'язок із психологічним здоров'ям освітнього персоналу в умовах воєнного часу. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 1(28), 56-63. <https://doi.org/10.31108/2.2023.1.28.6>
17. Терещенко, К. (2023). Психічне здоров'я та благополуччя персоналу бізнес-організацій в умовах невизначеності. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 29(2-3), 123-132. <https://doi.org/10.31108/2.2023.2.29.11>
18. Acton, R., & Glasgow, P. (2015). Teacher Wellbeing in Neoliberal Contexts: A Review of the Literature. *Australian Journal of Teacher Education*, 8, 6. <https://doi.org/10.14221/ajte.2015v40n8.6>
19. Beddington, J., Cooper, C.L., Field, J., Goswami, U., Huppert, F.A., Jenkins, J., Jones, H.S., Kirkwood, T.B., Sahakian, B.J., & Thomas, S.M. (2008). The mental wealth of nations. *Nature*, 455, 1057–1060.
20. Bradburn, N.M. (1965). *Reports on Happiness. A Pilot Study of Behavior Related to Mental Health*. Chicago: Aldine Publishing Company.
21. Collie, R.J., Shapka, J.D., Perry, N.E., & Martin, A.J. (2016). Teachers' psychological functioning in the workplace: Exploring the roles of contextual beliefs, need satisfaction, and personal characteristics. *Journal of Educational Psychology*, 108(6), 788–799.
22. Deci, E.L., & Ryan, R.M. (2002). Self-determination research: reflections and future directions. *Handbook of self-determination research*. Rochester (NY): University of Rochester Press, 431-441.

23. Diener, E. (Ed.) (2009). *Culture and Well-Being*: The collected works of Ed Diener. Social Indicators Research Series, 38. Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-90-481-2352-0>
24. Ebadijalal, M., Moradkhani, S. (2022). Understanding EFL teachers' wellbeing: An activity theoretic perspective. *Language Teaching Research*. October. <https://doi.org/10.1177/13621688221125558>
25. Frey, B.S. (2012). Well-being and war. *International Review of Economics*. 59:363–375. <https://doi.org/10.1007/s12232-012-0146-0>
26. Karamushka, L.M., Kredentser, O.V., Tereshchenko, K.V., Delton, Y., Arefniya, S.V., Paskevskaya, I.A. (2022). Study on subjective well-being of different groups of population during the 2022 war in Ukraine, *Wiad. Lek*, 75(8):1854–1860. <https://doi.org/10.36740/WLek202208107>
27. Karamushka, L.M., Kredentser, O.V., Tereshchenko, K.V., Delton, Y., Lazos, G.P., & Paskevskaya, I.A. (2023). The relationship between work characteristics and subjective well-being of educational organization managers and employees. *Polski Merkuriusz Lekarski*, 51(4), 390–397.
28. Kostruba, N., & Polischuk, Z. (2022). Students' psychological well-being during the war: an empirical analysis. *Psychological Prospects Journal*, 40, 51–61. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2022-40-kos>.
29. Kushnir, T., & Melamed, S. (1992). The Gulf War and its impact on burnout and well-being of working civilians. *Psychological Medicine*, 22(4), 987–995. 10.1017/S0033291700038551
30. Morina, N., & von Collani, G. (2006). Impact of War-Related Traumatic Events on Self-Evaluation and Subjective Well-Being. *Traumatology*, 12(2), 130–138. doi:10.1177/1534765606294560
31. Pontin, E., Schwannauer, M., Tai, S., & Kinderman, P. (2013). A UK validation of a general measure of subjective well-being: the modified BBC subjective well-being scale (BBC-SWB). *Health and Quality of Life Outcomes*, 11, 150. <https://doi.org/10.1186/1477-7525-11-150>
32. Ronen, T., & Seeman, A. (2007). Subjective well being of adolescents in boarding schools under threat of war. *J. Traum. Stress*, 20, 1053–1062. <https://doi.org/10.1002/jts.20248>
33. Ryff, C.D. (2014). Psychological Well-Being Revisited: Advances in the Science and Practice of Eudaimonia. *Psychother Psychosom*, 83(1), 10–28. <https://doi.org/10.1159/000353263>
34. Schwannauer, M., Kinderman, P., Pontin, E., & Tai, S. (2010). The development and validation of a general measure of well-being: the BBC well-being scale', *Quality of Life Research*. 10.1007/s11136-010-9841-z
35. Waterman, A., Schwartz, S., & Conti, R. (2008). The implications of two conceptions of happiness (hedonic enjoyment and eudaimonia) for the understanding of intrinsic motivation. *Journal of happiness studies*, 9 (1), 41–79. 10.1007/s10902-006-9020-7
36. Waterman, A. S., & Schwartz, S. J. (2013). Eudaimonic identity theory. In A. S. Waterman (Ed.). *The best within us: Positive psychology perspectives on eudaimonia* (pp. 99–118). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14092-006>

References

1. Danylchenko, T.V. (2020). Osoblyvosti osobystisnogo blagopoluchchya viiskovosluzhbovtiv, scho perebuvaly v zoni ATO [Features of the well-being of servicemen who were in the ATO zone]. *Ukrainskyi psykholoichnyi zhurnal*, 2, 64–84. [https://doi.org/10.17721/upj.2020.2\(14\).3](https://doi.org/10.17721/upj.2020.2(14).3) [In Ukrainian]
2. Danylchenko, T.V. (April, 2023). Subyektivne blagopoluchchya spivrobitnykiv uvp ta sizo pid chas voyennogo stanu [Subjective well-being of policemen and prison staff during martial law]. *Aktualni pytannya teorii ta praktyky v galuzi prava, osvity, sotsialno-gumanitarnykh ta povedinkovykh nauk v umovakh voyennogo stanu* : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. V. F. Puzyrnyi (Red.). 145–149. Akademia DPtS. [In Ukrainian]
3. Zhuravlova, N.Yu., & Gurlieva, T.S. (2023). Dodatkovy proyavy PTSR yak misheni vplyvu u konteksti psykholoichnoi dopomogy postrazhdalomu vid viiny [Additional manifestations of PTSD as targets of psychological help given to war victims]. *Vcheni zapysky TNU. Seria: Psykhologia*, 34(73), 190–196. http://www.psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/1_2023/31.pdf [In Ukrainian]
4. Karamushka, L.M. (2022). *Psykhichne zdorovya osobystosti pid chas viiny: yak iogo zberegty ta pidtrymaty [Mental health of the individual in times of war: how to preserve and promote it]*. Instytut psykholoii imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukrainy. <https://lib.iitta.gov.ua/730974/> [In Ukrainian]
5. Karamushka, L. (2023). Subyektivne blagopoluchchya personalu osvity ta naukovykh organizatsii v umovakh viiny: riven vyrazhenosti ta zvyazok z koping-strategiamy [Subjective well-being of personnel of educational and scientific organizations in war conditions: levels and relationship with coping styles]. *Organizatsiina psykholoia. Ekonomichna psykholoia*, 1(28), 17–25. <https://doi.org/10.31108/2.2023.1.28.2> [In Ukrainian]
6. Karamushka, L., Tereshchenko, K., & Kredentser, O. (2022). Adaptatsia na ukrainskii vybirtsi metodyk «The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)» ta «Positive Mental Health Scale (PMH-scale)» [Adaptation on the Ukrainian sample of "The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)" and "Positive Mental Health Scale (PMH-scale)"]. *Organizatsiina psykholoia. Ekonomichna psykholoia*, 3-4(27), 85–94. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.8> [In Ukrainian]
7. Karamushka, L., Kredentser, O., Tereshchenko, K., Lagodzinska, V., Ivkin, V., & Kovalchuk, O.S. (2022). Osoblyvosti psykhnichnogo zdorovya personalu osvity ta naukovykh organizatsii v umovakh viiny [Features of the mental health of the staff of educational and scientific organizations in the conditions of war]. *Organizatsiina psykholoia. Ekonomichna psykholoia*, 1(25), 62–74. <https://doi.org/10.31108/2.2022.1.25.7> [In Ukrainian]
8. Karamushka, L.M., & Shevchenko, A.M. (2022). *Zabezpechennya psykholoichnogo zdorovya menezheriv ta pedagogichnykh pratsivnykiv osvity organizatsii v umovakh Novoyi ukraïnskoyi shkoly [Promoting the psychological*

- health of managers and teaching staff of educational organizations under the New Ukrainian School reform]. Instytut psykholologii imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukrainy. [In Ukrainian]
9. Kovalenko, A.B. (2018). Osobystist u vymirakh viiny: osoblyvosti psykhologichnogo blagopoluchchya [Personality in the dimensions of war: features of psychological well-being]. *Osobystist ta yiyi istoria*. N. V. Chepelyeva, M. V. Papucha (Eds.). NDU im. M. Gogolya. [In Ukrainian]
 10. Kokun, O.M., & Melnychuk, T.I. (2023). *Rezyliens-dovidnyk* : praktychnyi posibnyk [Resilience handbook: a practical guide]. Instytut psykholologii imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukrainy. <https://lib.iitta.gov.ua/734632> [In Ukrainian]
 11. Korobka, L.M. (2016). *Subyektivne blagopoluchchya osoby v konteksti problemy adaptatsii do umov i naslidkiv voyennogo konfliktu* [Subjective well-being in the context of adaptation to the conditions and consequences of a military conflict]. Skhidnoevropeyskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky, fakultet psykholologii, 207-213. [In Ukrainian]
 12. Kredentser, O. (2023). Vplyv samoefektyvnosti pratsi pedagogichnykh pratsivnykiv na yikh subyektivne samopochuttya v umovakh viiny [The influence of the self-efficacy of educational staff on their subjective well-being in war conditions]. *Kyivski zhurnal suchasnoi psykholologii ta psykhoterapii*, 5(1), 45-54. <https://doi.org/10.48020/mpj.2023.01.05> [In Ukrainian]
 13. Kredentser, O., Karamushka, L., Valdshmidt, F., & Klimov, S. (2022). Kontseptsia proyecktu «Sotsialno-psykhologichna pidtrymka ukraintsv v Nimechchyni» [The concept of the project "Social and psychological support for Ukrainians in Germany"]. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia*, 3-4(27), 6-25. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.1> [In Ukrainian]
 14. Maschak, S.O., & Kuchvara, Kh.B. (2023). Osoblyvosti subyektivnogo blagopoluchchya ukraintsv v umovakh viiny [Features of the subjective well-being of Ukrainians in wartime conditions]. *Naukovyi visnyk Uzhgorodskogo natsionalnogo universytetu. Seria: Psykhologia*, 6, 5-9. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.6.1> [In Ukrainian]
 15. Osodlo, V.I. (2017). Vplyv sportu ta fizychnoi aktyvnosti na psykhologichne blagopoluchchya veteraniv boiovykh dii: systematychnyi oglyad [The impact of sports and physical activity on the psychological well-being of war veterans: a systemic review]. *Suchasni tendentsii ta perspektyvy rozvytku fizychnoi pidgotovky ta sportu Zbroinykh syl Ukrainy, pravookhoronnykh organiv, ryatuvalnykh ta inshykh spetsialnykh sluzhb na shlyakhu yevroatlantychnoi integratsii Ukrainy: materialy Mizhnarodnoi naukovy- praktychnoi konferentsii* (s. 279–281). NUOU. [In Ukrainian]
 16. Tereshchenko, K., & Ivkin, V. (2023). Tolerantnist do nevyznachenosti ta yiyi zvyazok iz psykhologichnym zdorov'ям osvitnogo personalu v umovakh voyennogo chasu [Tolerance for uncertainty and its relationship with the psychological health of educational staff in wartime conditions]. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia*. 1(28), 56-63. <https://doi.org/10.31108/2.2023.1.28.6> [In Ukrainian]
 17. Tereshchenko, K. (2023). Psykhichne zdorov'ya ta blagopoluchchya personalu biznes-organizatsii v umovakh nevyznachenosti [Mental health and well-being of the staff of business organizations in conditions of uncertainty]. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia*, 29(2-3), 123-132. <https://doi.org/10.31108/2.2023.2.29.11> [In Ukrainian]
 18. Acton, R., & Glasgow, P. (2015). Teacher Wellbeing in Neoliberal Contexts: A Review of the Literature. *Australian Journal of Teacher Education*, 8, 6. <https://doi.org/10.14221/ajte.2015v40n8.6>
 19. Beddington, J., Cooper, C.L., Field, J., Goswami, U., Huppert, F.A., Jenkins, J., Jones, H.S., Kirkwood, T.B., Sahakian, B.J., & Thomas, S.M. (2008). The mental wealth of nations. *Nature*, 455, 1057–1060.
 20. Bradburn, N.M. (1965). *Reports on Happiness. A Pilot Study of Behavior Related to Mental Health*. Aldine Publishing Company.
 21. Collie, R.J., Shapka, J.D., Perry, N.E., & Martin, A.J. (2016). Teachers' psychological functioning in the workplace: Exploring the roles of contextual beliefs, need satisfaction, and personal characteristics. *Journal of Educational Psychology*, 108(6), 788–799.
 22. Deci, E.L., & Ryan, R.M. (2002). Self-determination research: reflections and future directions. *Handbook of self-determination research*. University of Rochester Press, 431-441.
 23. Diener, E. (Ed.) (2009). *Culture and Well-Being: The collected works of Ed Diener*. Social Indicators Research Series, 38. Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-90-481-2352-0>
 24. Ebadijalal, M., Moradkhani, S. (2022). Understanding EFL teachers' wellbeing: An activity theoretic perspective. *Language Teaching Research*. October. <https://doi.org/10.1177/13621688221125558>
 25. Frey, B.S. (2012). Well-being and war. *International Review of Economics*, 59, 363–375. <https://doi.org/10.1007/s12232-012-0146-0>
 26. Karamushka, L.M., Kredentser, O.V., Tereshchenko, K.V., Delton, Y., Arefniya, S.V., & Paskevskaya, I.A. (2022). Study on subjective well-being of different groups of population during the 2022 war in Ukraine, *Wiad. Lek*, 75(8):1854-1860. <https://doi.org/10.36740/WLek202208107>
 27. Karamushka, L.M., Kredentser, O.V., Tereshchenko, K.V., Delton, Y., Lazos, G.P., & Paskevskaya, I.A. (2023). The relationship between work characteristics and subjective well-being of educational organization managers and employees. *Polski Merkuriusz Lekarski*, 51(4), 390–397.
 28. Kostruba, N., & Polischuk, Z. (2022). Students' psychological well-being during the war: an empirical analysis. *Psychological Prospects Journal*, 40, 51–61. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2022-40-kos>.
 29. Kushnir, T., & Melamed, S. (1992). The Gulf War and its impact on burnout and well-being of working civilians. *Psychological Medicine*, 22(4), 987-995. <https://doi.org/10.1017/S0033291700038551>

30. Morina, N., & von Collani, G. (2006). Impact of War-Related Traumatic Events on Self-Evaluation and Subjective Well-Being. *Traumatology*, 12(2), 130-138. doi:10.1177/1534765606294560
31. Pontin, E., Schwannauer, M., Tai, S., & Kinderman, P. (2013). A UK validation of a general measure of subjective well-being: the modified BBC subjective well-being scale (BBC-SWB). *Health and Quality of Life Outcomes*, 11, 150. <https://doi.org/10.1186/1477-7525-11-150>
32. Ronen, T., & Seeman, A. (2007). Subjective well-being of adolescents in boarding schools under threat of war. *J. Traum. Stress*, 20, 1053-1062. <https://doi.org/10.1002/jts.20248>
33. Ryff, C.D. (2014). Psychological Well-Being Revisited: Advances in the Science and Practice of Eudaimonia. *Psychother Psychosom*, 83(1), 10-28. <https://doi.org/10.1159/000353263>
34. Schwannauer, M., Kinderman, P., Pontin, E., & Tai, S. (2010). The development and validation of a general measure of well-being: the BBC well-being scale', *Quality of Life Research*. <https://doi.org/10.1007/s11136-010-9841-z>
35. Waterman, A., Schwartz, S., & Conti, R. (2008) The implications of two conceptions of happiness (hedonic enjoyment and eudaimonia) for the understanding of intrinsic motivation. *Journal of happiness studies*, 9(1), 41-79. <https://doi.org/10.1007/s10902-006-9020-7>
36. Waterman, A. S., & Schwartz, S. J. (2013). Eudaimonic identity theory. In A. S. Waterman (Ed.). *The best within us: Positive psychology perspectives on eudaimonia* (pp. 99-118). American Psychological Association, <https://doi.org/10.1037/14092-006>

Відомості про авторів

Карамушка Людмила Миколаївна, дійсна членкиня НАПН України, докторка психологічних наук, професорка, завідувачка лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, Україна

Karamushka, Liudmyla, Academician of the NAES of Ukraine, Dr., Prof., Head of the laboratory of organizational and social psychology, G.S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0622-3419>

E-mail: LKARAMA01@gmail.com

Креденцер Оксана Валеріївна, докторка психологічних наук, професорка, провідна наукова співробітниця лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, Україна

Kredentser, Oksana, Dr., Assoc. Prof., leading researcher, Laboratory of organizational and social psychology, G.S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4119-190X>

E-mail: okred278@gmail.com

Терещенко Кіра Володимирівна, докторка психологічних наук, старша наукова співробітниця лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, Україна

Tereshchenko, Kira, Dr., senior researcher, Laboratory of organizational and social psychology, G.S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1149-2704>

E-mail: kteresh75@gmail.com

Отримано 28 серпня 2023 р.
Рецензовано 25 вересня 2023 р.
Прийнято 28 вересня 2023 р.